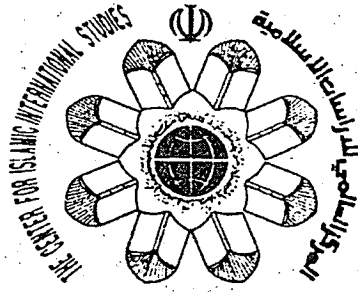

کتابخانه جامع
جامعه العلوم
معاونت پژوهش
مركز جهانی علوم اسلامی
۱۳۸۵

مركز جهانی علوم اسلامی
جمهوری اسلامی ایران - قم - ۱۳۵۸

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

«زن، فمینیسم و اسلام»

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته فقه و معارف اسلامی

نگارش: محمد اسحاق فیاض

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین دکتر حسینیان

استاد مشاور: حجة الاسلام و المسلمین نصرقی

اسفند ۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

۸۷

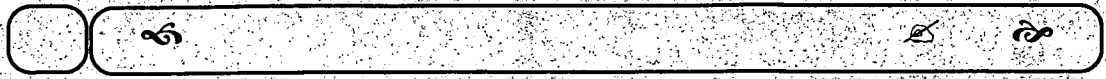
شماره نبت:

تاریخ نبت:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه به عهده نویسنده می باشد.

□ هرگونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع، بلا اشکال است و نشر آن در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

اهداء

تقديم به امام زمان مهدي موعود «عج» که چشم‌ها همیشه در انتظار اوست و قلم‌ها
تصويرگر نقش انتظار در عصر غيبت و حکومت عدل او در عصر ظهور است.

تقدیر و سپاس
سپاس خدای را که چنین توفیقی به من داد تا دست به قلم برده و به نوشتن آغاز کنم که نوشتن ترسیمگر واقعی دانش و حقیقت جوئی است.

و نیز بر اساس سیره من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق از اساتید بزرگوار آقایان حجج اسلام و مسلمین دکتر حسینیان و دکتر نصرتی که باراهنمایها و مشاورت های ارزنده شان روزنه ای برای پژوهش فرارویم باز کرد و حجة الاسلام و المسلمین دکتر باباپور که بانقد و بررسی عالمانه شان این اثر را به داوری گرفت، تقدیر و تشکر می کنم.

همچنین وظیفه خود می دانم که از مرکز جهانی علوم اسلامی که چنین سیره حسنه را در حوزه رواج داده و کارمندان زحمت کش و دلسوز اداره پایان نامه تشکر و سپاس گزاری کنم، خداوند توفیق روز افزون به همه خدمتگزاران اسلام عطا فرماید.

خلاصه تحقیق:

زن در پیشینه تاریخ محکوم به ستمهای متعدد بوده است؛ این ستمها تا به آنجا پیش رفته که به انسانیت او تردید کرده اند، علت اصلی ستم زورمداری مرد و ضعیف بودن جنس زن در ساختار قدرت سنتی خانواده و جامعه بود که در فرایند سنتها، آداب و رسوم اجتماعی طبقات اشراف، قوانین اجتماعی و حتی اندیشه های فلاسفه، ستم به زن و نگرش منفی نسبت به زن پدیدار گشت. فقط در باورهای ادیان میتوان ردپایی از شخصیت مثبت زن در گذشته یافت ولی کجاندیشیها و برداشتها و قرائت های مختلف از دین توسط سردمداران و مفسران ادیان، جوهره اصلی و اصالت ادیان را در لابلای تحریفها و قرائت های به رأی نابود کرده اند.

فمینیسم بغض ترکیده ستم گذشته است، همان دختر بیقرار و مضطربی است که از دامن مادر ستم کشیده در گذر تاریخ به دنیا آمده و میخواهد همه زنجیرها را یکجا بشکند، اما در شکستن این زنجیرها در دام افراط و تفریط گرفتار آمده است، رنسانس بستر تولد فمینیسم به شمار میآید، از قرن هفدهم به بعد جریان فمینیسم جان تازه ای به خود گرفت و روز به روز به توسعه و رشد خود افزود اما از آنجایی که این جریان عقده های عمیقی در سینه داشت، هر اندازه که به موفقیت دست مییافتند، به نفرت شان از خانواه و مردان افزوده میگشت و خواسته های افراطیتری را مطرح میکردند، فمینیسم اولیه بیشتر روی حقوق انسانی و آزادی فردی زنان دور میزد اما به مرور زمان خواهان آزادیهای افراطیتری گردیدند که آزادیهای جنسی و تضعیف خانواده و دوری از هر نوع معنویت را به دنبال داشت.

به همین دلیل از اواخر قرن هیجدهم به بعد انتقادات فمینیستی با فرافکنیهای تند

علیه تاریخ، جامعه شناسی، خانواده و مسایل سیاسی و ... آغاز گردید، اندره میشل با نگاه بدبینانه به تاریخ و علم و جامعه شناسی مینویسد: «در جامعه ای که از نظر جنسی و اجتماعی شدیداً قشر بندی شده، علم بیطرف نمیماند و به بیراهه میرود، با توجه به این حقیقت، در دنیایی که قدرت مذکر است، تاریخ بیشتر به وضعیت گذشته دهقانان و کارگران مرد علاقه مند بوده است تا تاریخ زن» و جسی برنارد می نویسد: زناشویی به نقش شوهر اقتدار و آزادی میبخشد که بتواند فراتر از محیط خانوادگی جولان دهد. فمینیسم با نگاه مادیرایانه به خانواده معتقد است که ایدئولوژی جنسی (خانواده) سه ارزش کاری زن را تحریف کرده است:

- ۱- از طریق بی اهمیت نشان دادن فعالیت های خانه داری.
- ۲- از طریق آرمانی کردن فعالیت های مادری.
- ۳- از طریق نامرئی ساختن خدمات و فعالیت های چندگانه زنان در عرصه تولید زندگی اجتماعی.

فمینیسم از نظر نظریه پردازهای جامعه شناسی به نظریه تفاوت های جنسی و نظریه نابرابری های جنسی و نظریه ستمگری جنسی تقسیم میشود و در تقسیم دیگر به انواع فمینیسم از نظر گرایش های مکتبی و فکری تقسیم میشود که عبارتند از فمینیسم مارکسیستی و لیبرالیسم که هر کدام شاخه هایی دارد از جمله فمینیسم رادیکال، سیوسیال، فمینیسم سیاه و احیای مادری و پست مدرنیسم.

در عصر حاضر با تحولی که در کشورهای اسلامی پدید آمده عده ای از زنان مسلمان به فمینیسم غربی گرایش پیدا کرده اند، و عده ای پسوند اسلامی را نیز بدان چسبانده اند، تا این جریان رنگ بوی اسلامی و شرقی به خود بگیرد اما واقعیت این است که تفاوت های اصولی میان فمینیسم و اسلام نسبت به زن اجازه نمیدهد، که این جریان پسوند اسلامی را به خود بگیرد، زیرا اسلام بر خانواده و اجتماع، هر دو تأکید

دارد در حالی که فمینیسم اسارت زن را در خانواده میدانند.

اما با همه اینها فمینیسم به یکسری دستاوردهایی نیز دست یافته است که آن را نمیتوان نادیده گرفت از قبیل: حقوق مساوی زنان با مردان در غرب، حق رأی، آزادی فعالیت های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... برای زنان و حضور در سازمان ملل و تشکیل کمیسیون تبعیض علیه زنان در سازمان ملل از جمله دستاوردهای فمینیسم است ولی از آنجایی که فمینیسم حرکتهای افراطی داشت. به ناکامیهای فراوانی نیز دچار گردید که از آن جمله احساس پوچی، تهی شدن جامعه غرب، معضل بیعاطفگی و تهی شدن از معنویت است. و این در حالی است که اسلام سخت بدان تأکید دارد و بر همین اساس اسلام از قدم اول زن را یک انسان میدانند که در انسانیت، هیچ تفاوت میان زن و مرد نیست، آنچه در اسلام مایه برتری است «تقوا» است که از این نعمت الهی هم زن و هم مرد میتواند بهره ببرد.

اسلام حقوقی برای زنان ترسیم کرد که هم ۱۴ قرن پیش زن را از اسارت و بدبختی نجات داد.

و زن مسلمان با استفاده از این دستورات میتواند هویت واقعی خود را از آن بیابد. اسلام معتقد است که شخصیت زن در دو کانون شکوفا میگردد، یکی خانواده است و دیگری اجتماع سالم و این دو کانون لازم و ملزوم همدیگرند، از همین جهت اسلام یکسری دستورات اخلاقی و شرعی را برای رعایت و حفظ این دو کانون ارائه داده است که با رعایت آن میتوان زندگی سالم و توأم با معنویت را به وجود آورد که در آن از ناهنجاریهای روانی و احساس تهی بودن خبری نباشد. لذا فمینیسم اگر دردی را برای زن دوا کرده برای زنان غربی چاره ساز بوده، نه زن مسلمان و زن مسلمان بدون نیاز به فمینیسم میتواند هم به حقوق خانوادگی و اجتماعی خود برسد. و هم سرشار از معنویت و کمال، از رنج تهی بودن و پوچ بودن مصون و در امان باشند.

فهرست مطالب

	تقدیر و سناس ۳
	چکیده پژوهش ۴
۱۰	طرح کلی پژوهش
۱۰	الف) بیان موضوع
۱۱	ب) هدف پژوهش
۱۲	ج) سابقه پژوهش
۱۲	د) سؤال اصلی
۱۲	ه) سؤال‌های فرعی
۱۳	و) فرضیه اصلی
۱۴	ز) روش پژوهش
۱۴	ح) قلمرو پژوهش
۱۴	ط) سازماندهی اولیه پژوهش
۱۵	ی) تعریف مفاهیم و واژه‌های کلیدی

فصل اول: زن در پیشینه تاریخ

۲۱	عصر دینریه سنگی یا دوره طلایی زنان
۲۴	زن در باورها و رفتارهای اجتماعی کهن
۳۰	زن از نظر فلاسفه کهن
۳۱	زن در قوانین گذشته

۳۴	زن در طبقات اشراف و امپراطوری‌ها:
۳۶	زن در ادیان قدیم:

فصل دوم: جنبش آزادی زنان در رویکرد فمینیستی

۴۵	تعریف فمینیسم (Feminisme):
۴۷	موضوع فمینیسم:
۴۷	پیشینه و عوامل پیدایش فمینیسم:
۴۹	رنسانس، بستر تولد فمینیسم:
۵۵	فمینیسم، فرافکنی‌های نامتعادل:
۵۶	الف - بدینی به تاریخ و جامعه‌شناسی:
۵۷	ب - بدینی به نظام خانواده:
۵۸	ج - نگرش مادی‌گرایانه به نظام خانواده:
۶۰	نظریه‌های فمینیسم:
۶۰	الف - نظریه تفاوت‌های جنسی:
۶۱	ب - نظریه نابرابری جنسی (Gender inequality):
۶۲	ج - نظریه ستم‌گری جنسی (Sexism):
	انواع فمینیسم ص ۶۲
۶۲	الف - فمینیسم مارکسیستی (Marxisty Feminism):

ب - فمینیسم رادیکال (احیای خواهری)

۶۴ ..... (Radical Feminism)

ج - فمینیسم سوسیالیستی (Social Feminism) ۶۷

د - فمینیسم لیبرالی (Liberal Feminism) ۶۹

ه - فمینیسم سیاه (Black feminism) ۷۱

و - فمینیسم احیای مادری (خانواده گرا) (Family Feminism) ۷۳

ز - فمینیسم پست مدرن (Post modern Feminism) ۷۴

ح - فمینیسم اسلامی: ۷۷

توجه علمی نظریات فمینیستی: ۸۷

الف - تبیین نظریه روان‌کاوانه: ۸۷

ب - تبیین نظریه جامعه‌شناختی: ۸۸

فمینیسم و بن‌بست‌ها: ۹۰

الف - توجه‌ناپذیری نظریه‌ها: ۹۰

ب - ناکامی‌ها: ۹۱

کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان: ۹۵

پیشینه تشکیل کنوانسیون: ۹۵

چگونگی پیوستن کشورها به کنوانسیون: ۹۷

اهداف و ماهیت کنوانسیون: ۱۰۰

- الف - اصل تساوی بین زن و مرد: ۱۰۰
- ۱ - تساوی در زندگی سیاسی و عمومی در سطح ملی و بین
المللی: ۱۰۰
- ۲ - تساوی در حقوق تابعیت: ۱۰۱
- ۳ - تساوی در آموزش: ۱۰۲
- ۴ - تساوی در اشتغال و حقوق کار: ۱۰۳
- ۵ - تساوی در استفاده از تسهیلات بهداشتی: ۱۰۴
- ۶ - تساوی در امنیت اقتصادی و اجتماعی: ۱۰۵
- ۷ - تساوی در مسایل قانونی و مدنی: ۱۰۵
- ۸ - تساوی در حقوق خانواده: ۱۰۶
- ب - مبارزه برای رفع تبعیض علیه زنان: ۱۰۷
- ج - الزام کشورها در اجرای مؤثر مواد کنوانسیون: ۱۰۸
- د - اجرای اهداف فمینیستی از طریق سازمان‌های بین
المللی: ۱۰۹
- و جوه اشتراک و اختلاف کنوانسیون با شریعت اسلام: ۱۱۰
- ۱ - اصل تساوی در انسانیت: ۱۱۰
- ۲ - حقوق آزادی‌های اجتماعی: ۱۱۲
- ۳ - حقوق مدنی و خانواده: ۱۱۵
- چالش کشورهای اسلامی در برابر کنوانسیون: ۱۱۵

فصل سوم: زن از دیدگاه اسلام

- تساوی زن و مرد در انسانیت: ۱۱۹
- الف - تساوی در آفرینش: ۱۱۹
- ۱ - آفرینش زن و مرد از یک نفس: ۱۱۹
- ۲ - آفرینش زن و مرد از یک جنس: ۱۲۲
- ۳ - زن و مرد از یک پدر و مادر آفریده شده‌اند: ۱۲۳
- اول - مفهوم تقوا: ۱۲۴
- دوم - توصیف ویژگی‌های تقوا: ۱۲۴
- سوم - نشانه‌های متقیان: ۱۲۵
- ب - تساوی در پاداش‌ها و کیفرها: ۱۲۶
- ج - تساوی در کسب کمالات و فضایل انسانی: ۱۳۰
- ۱ - تساوی در کمالات عبودی: ۱۳۰
- ۲ - تساوی در تکالیف الهی: ۱۳۲
- ۳ - تساوی در دانش‌اندوزی: ۱۳۴
- ۴ - تساوی در وظایف اجتماعی: ۱۳۶
- خانواده، نهاد بالندگی و آسایش: ۱۳۸
- تعریف خانواده: ۱۳۸

- ۱۳۹ ..... فلسفه تشکیل خانواده: ۱۳۹
- ۱۳۹ ..... الف - کنترل غرایز جنسی: ۱۳۹
- ۱۴۰ ..... ب - تأمین نیازهای عاطفی: ۱۴۰
- ۱۴۲ ..... ج - تداوم نسل انسان: ۱۴۲
- ۱۴۳ ..... د - ساختار نظام خانواده: ۱۴۳
- ۱۴۳ ..... ه - مرد مسئول تأمین نفقه خانواده: ۱۴۳
- ۱۴۵ ..... و - زن مسئول خانه‌داری: ۱۴۵
- ۱۴۶ ..... ز - مهر و استقلال اقتصادی: ۱۴۶
- ۱۴۶ ..... ح - ارزش‌های اخلاقی خانواده: ۱۴۶
- ۱۴۸ ..... ط - مرد و سرپرستی خانواده: ۱۴۸
- ۱۴۸ ..... ۱ - بررسی لغوی واژه قوام: ۱۴۸
- ۱۴۹ ..... ۲ - بررسی دلایل قوام مرد بر زن: ۱۴۹
- ۱۵۲ ..... زن و فعالیت‌های اجتماعی: ۱۵۲
- ۱۵۲ ..... الف - مشروعیت فعالیت‌های زنان: ۱۵۲
- ۱۵۲ ..... ۱ - بیعت زنان با پیامبر (ص): ۱۵۲
- ۱۵۳ ..... ۲ - حرکت سیاسی حضرت زهرا (س): ۱۵۳
- ۱۵۹ ..... ۳ - زینب و پیام‌رسانی قیام عاشورا: ۱۵۹
- ۱۶۴ ..... ب - گستره فعالیت‌های اجتماعی زنان: ۱۶۴

- ۱- مشارکت سیاسی - اجتماعی: ۱۶۴
- ۲- مشارکت فرهنگی و هنری: ۱۶۸
- ۳- مشارکت اقتصادی: ۱۶۹
- نتیجه: ۱۷۵
- فهرست منابع مورد استفاده: ۱۸۱

طرح کلی پژوهش:

الف) بیان موضوع:

در کشورهای غربی فمینیسم پدیده پذیرفته شده است، آنان در نیمه اول قرن بیستم این پدیده شدند، آزادی کامل زنان را در قانون اساسی و هنجارها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی، پذیرفتند.

نیمه اول قرن بیستم نیمه ای بود که فمینیسم پس از چند قرن مبارزه به دستاوردهای کلانی دست یافتند که عبارت بود از حق رای، تساوی در حقوق زن و مرد، مشارکت آزاد در تمام عرصه های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و علمی، تغییر در نظام خانواده و شیوه روابط جنسی آزاد سقط جنین و ....

پس از مدتی آزادیهای یاد شده سبب گردید که زن غربی روز به روز در گرداب «تهی» بودن غرق شود و احساس پوچی و نارساییهای روانی، معضل بزرگ زنان غربی گردید. آنان از سال ۱۹۸۰ به بعد کم کم به اهمیت خانواده پی بردند، دریافتند که خانواده میتواند سنگر خوبی برای امنیت و آسایش آنان باشد. اما در مقابل در کشورهای جهان سوم این قضیه روند معکوس به خود گرفته است، زندگی-تجردی، آمار طلاق، روز به روز در این کشورها بالا میرود، زیرا روند تغییرات اجتماعی که معلول توسعه اندکی اقتصادی و صنعتی (نسبت به رشد جمعیت کشورهای جهان سوم) است، ساختارهای سنتی این جوامع را به تدریج دگرگون می سازد و غرب برای فروش کالاهای خود، تهاجم وسیع فرهنگی را به منظور دگرگون سازی اجتماعی این کشورها آغاز کرده است.

بیندوباری جنسی که ایدز را به دنبال داشت، ره آورد جهان غرب است که امروزه

زن و مرد جهان سومی را به سوی ورطه هلاکت به پیش میبرد، در حالی که کشورهای غربی ایدز را تقریباً در کنترل خود درآورده اما در کشورهای جهان سومی، هر روز شاهد بالارفتن آمار بیماران مبتلا به ایدز هستیم که جهان غرب از دادن داروی مؤثر برای جهان سوم خودداری می‌کند. با این حال عده‌ای از زنان جهان سومی، آگاهانه یا ناآگاهانه شعارهای فمینیستی سر میدهند، بدون آنکه بدانند فمینیسم محصول چه پارادوکس‌هایی در غرب بوده و زن غربی در گذشته تاریخ چه میکشید و چرا در برابر همه ارزش‌ها طغیان کرد؟

حال با توجه به این وضعیت این ضرورت در کشورهای مسلمان وجود دارد که ناخواسته و ناخودآگاه در دام شعارهای فمینیستی گرفتار نشوند در قدم اول فمینیسم را بشناسند سپس به هویت و فرهنگ و تاریخ و مرز و بوم و ارزشهای دینی خود بنگرند آنگاه قضاوت کنند که ایامی توانند فمینیسم را بپذیرند یا نه؟ اینکه فمینیسم دین و معنویت را همیشه در خدمت نظام سلطه تفسیر کرده است، تا چه اندازه واقعیت دارد. همه اینهامی طلبد تا نگاه واقع‌بینانه به دین در جریان فمینیسم و دین داشته باشیم. بنابراین بررسی دیدگاههای فمینیستی و اسلام نسبت به زن یکی از ضرورت‌های مبرم امروز جامعه ما میباشد، تا زنان مسلمان با شناخت صحیح از هر دو جریان، انتخاب درست نمایند.

ب) هدف پژوهش:

هدف اصلی این طرح تحقیق مقایسه و بررسی دو دیدگاه فمینیسم و اسلام نسبت به زن است، زیرا مشکل اساسی زنانی که تحت تأثیر شعارهای فمینیستی قرار گرفته‌اند، ناشی از ناآگاهی آنان از دیدگاههای اسلام نسبت به زن است. در این تحقیق سعی می

شود دیدگاههای فمینیسم و اسلام را با چالش های که فراروی زنان مسلمان است، به بحث و تحلیل گرفته شود.

ج) سابقه پژوهش

دیدگاههای فمینیسم و اسلام نسبت به زن طی مقالات، کتابها و موضوعات پراکنده در موارد متعددی بیان شده و به نشر سپرده شده است، از جمله در - روزنامه زن - که مجموعه مقالات آن به نام - زن در روزنامه زن - منتشر شده است. نظام حقوقی زن در اسلام از استاد مطهری و کتابهای متعددی که در مورد فمینیسم ترجمه یا نوشته شده است. از جمله چهار تلقی از فمینیسم از الیسون جگر و فمینیسم از ریک ویلفورد و... هر کدام به طور جداگانه به مسایلی زنان پرداخته اند. ولی از آنجایی که این موضوع ضرورت و نیاز زمان ما است می طلبد که در این زمینه تحقیق بیشتر صورت گیرد و دیدگاههای فمینیسم و اسلام با روش مقایسه ای به نقد و تحلیل گرفته شود.

د- سؤال اصلی:

فمینیسم و اسلام چه تصویری از زن ارائه میدهد؟

ه) سؤالات فرعی:

- ۱- زنان در گذشته تاریخ از چه وضعیتی برخوردار بوده است؟
- ۲- نظر فمینیسم راجع به آزادی های و حقوق زن چه میگوید؟ تساوی حقوق و آزادی زنان را در چه ساختاری میخواهد؟
- ۳- زن از دیدگاه اسلام از چه جایگاه و حقوقی در خانواده و جامعه برخوردار است؟

و) فرضیه اصلی:

اسلام و فمینیسم هر دو سعی میکنند، راهی را برای رسیدن به سعادت، کمال، رفاه و

آزادی، زنان در جامعه باز کند، در انگیزه کلی و آرمان هر دو جریان هدف مشترک را دنبال میکنند. اما اینکه سعادت و خوشبختی زنان چه باشد و چه راهی را برای رسیدن به سعادت و کمال و آزادی باید طی کنند، کاملاً متفاوت است استراتژی که هر دو جریان برای زنان ارائه میکند، در مقابل همدیگر قرار میگیرد.

فمینیسم به زنان این راهکار را ارائه میدهد که برای رهایی از سلطه مردان و سروری نرینگی، باید از خانواده شروع کنند، به قول جسی برنارد، اسارت زن از خانواده شروع میشود، فمینیسم هر نوع پایبندی به معنویت و ارزش های اخلاقی را در خانواده و جامعه مردود می‌شمارد و معتقد است که اخلاق و معنویت و دین به نفع نیرو مسلط بوده است و تنها راه سعادت و آزادی واقعی، رفع تبعیض جنسی و برابری زنان با مردان است.

اما اسلام معتقد است که شخصیت واقعی زن در دو کانون شکل میگیرد، زمانی یک زن مسلمان به کمال واقعی و آزادی و سعادت دست پیدا میکنند که شخصیتش در کانون خانواده و اجتماع سالم تکون پیدا کرده باشد. از نظر اسلام سلامتی خانواده در گرو و جامعه سالم و جامعه سالم در گرو خانواده سالم است. لذا حضور زن نیز به همان اندازه که در خانواده ضرورت دارد (و کانون مهر و عطوفت و سلامت روحی و روانی خانواده به شمار میرود) در اجتماع نیز ضروری است.

(ز) فرضیه های فرعی:

۱ - هر جریان و جنبشی براساس نیازهای زمان و مکان خودش پدید میآید، این مسأله حتی در فرایندهای فکری و عقیدتی نیز وجود دارد که زایده و بازتاب شرایط زمانی و مکانی خودش است، فمینیسم یک پدیده غربی است که مطابق با نیازها و

ویژگیهای زمانی و مکانی خودش در غرب ظهور یافت، با توجه به وضعیت رقتباری که زنان غربی در گذشته تاریخ داشتند ظهور فمینیسم یک ضرورت به حساب می‌آید، هر چند که واکنشی تندی بود در برابر کنش‌های افسارگسیخته گذشته. به همین دلیل از آنجا که فمینیسم در یک نگاه کلی یک واکنش به حساب می‌آید در جریان اوجگیری جنبش فمینیستی نیز از افراط و تفریط به دور نماند و همچنان تأثیر یافته از عقده‌های روانی گذشته بود.

اینک این پدیده در جامعه و کشورهای اسلامی قابل تطبیق نیست، زیرا ضرورت‌ها و نیازهای زمانی و مکانی جامعه اسلامی یا غرب متفاوت است و جامعه اسلامی هیچگاه ضرورت یک جنبش فمینیستی را در خود احساس نکرده است، زیرا اسلام ۱۴۰۰ سال پیش بهترین الگو را برای رهایی زنان از قید و بند اسارت ارائه داد و زن در دین اسلام به عزت و کمال رسید و زنان غربی قرن‌ها حسرت عزت و اقتدار زنان مسلمان را می‌خوردند.

۳- دو دیدگاه فمینیسم و اسلام با یک دیگر قابل جمع نیست، زیرا نوع راهکاری که برای آزادی و هویت زن را ارائه می‌دهند متفاوت است، فمینیسم، سعادت و آزادی زن را در قالب آزادی بی‌قید و شرط زنان و بدون پایبندی به معنویت و ارزشهای اخلاقی و کسب مقامهای اقتصادی، علمی و... در خارج از خانه می‌بیند، در حالی که اسلام کمال هر انسان را در معنویت و تقوا میداند و نیز سعادت و کمال زن را در انجام وظایف و تکالیف مادی و معنوی یک زن در خانواده و اجتماع، میداند.

ح) روش پژوهش:

روش پژوهش به شیوه توصیفی و تحلیلی است و فن کتابخانه‌ای در فرایند